

Underströmmar

Peter Johansson, Tanya Busse, Kalle Lampela på Havremagasinet

Vårvinterns utställning, "Underströmmar" på Havremagasinet i Boden, får via sin titel tankarna att vandra sina egna vägar långt innan besöket. En rubrik kan vara nog så viktig både som indikation och invitation inför ett utställningsbesök.

Längs vägen ner till Boden strömmar Luleälvens forna forsar och alstrar elektricitet med hjälp av sina turbiner i fyra kraftverksanläggningar. Vid besöket övar militären med dånande salvor i skogarna utanför staden. I det höga utställningsmagasinet, i samma färgton som höstmogen havre, visas nu verk av tre konstnärer: Tanya Busse, Kalle Lampa och Peter Johansson.

Tanya Busse, med norskkanadensisk tillhörighet, arbetar med jorden och berggrunden, hålrummen som friläggs av oss människor för att utvinna åtråvärda råvaror. Inte så sällan för krigsindustrins vapentillverkning. På golvet ligger jordkulor i olika nyanser som påminner om pelletsen gruvorna i malmfälten tillverkar. Här för de tankarna till strikta spelplaner där lagen ställt upp sina trupper i strategiska positioner i väntan på motspelarens nästa drag.

Busse visar även en projicerad film och en ljudinstallation som ger röst åt den underminering som ständigt pågår under våra fotsulor. Filmen *Poetens motgift* erbjuder som titeln anger en poetisk resa där järnmalmsframställning spelar huvudrollen. Samtidigt förs ett resonemang med en kvinnlig nåjd om möjligheten att framställa en giftig brygd. Receptet är baserat på gammal kunskap om de arktiska växternas medicinska egenskaper. En blandning tillverkad med hjälp av naturen själv, en besvärjelse som sätter stopp för fortsatt exploatering.

Bildsekvenserna börjar med böljande gräs och glittrande vattnen mot en mörk strandremsa. En svart katt betraktar oss avvaktande innan den vänder ryggen till och vi fortsätter ner i dov underjord. Långa transportband med svart materia valsas och forslas runt i ett nordnorskt järnverk. Avsaknaden av människor i processerna skapar tillsammans med det suggestiva soundtracket en märklig science fiction-stämning.

På samma våning visar den finske mästertecknaren Kalle Lampela sina gigantiska porträtt. Vid första anblicken vägrar ögat erkänna bilderna som teckningar. Förstorade printade utskrifter av något slag föreslår hjärnan medan blicken irrar, försöker avgöra och kräver närmare granskning av verken. Av pappersstrukturen, pennornas hårdhet, linjernas riktningar, trycket i blyertsen och färgpennornas valörer. Vartenda hårstrå, tårar i ögonvrår, skäggstubb, svett droppar i pannan, emaljfärgerna på tänderna i de aldrig sinande leendena finns där. Superrealistiskt avbildat. Hur går det till att rent praktiskt teckna så stort grunns jag på. Ömsom backande bakåt, sedan närmare för att riktigt glo in beviset på handens rörelser över den grova pappersytan.

Porträtten bygger på förlagor som finns till jämförelse, gamla sovjetiska tidningar från 1950- och 60-talet. De lyckligt leende sovjetmedborgarna blickar mot fjärran, mot den hägrande framtid som ser ut att lova guld och gröna skogar. Det är någonting med blickarna bortom som fascinerar. Min egen barndom skymtar hastigt förbi. Då när vattenkraftsepoken pågick som värst i Luleälven med statens löfte om modernare framtid, medan vi ortsbör bekymrade blickade ut över älven. Den uppfordrande

VOLYM

ögonkontakten som reklamens porträttgalleri tilltalar oss med i dag, med sitt måste-ha-nu-budskap känns inte heller långt borta, bara en liten korrigerig av blicken. Utöver konstnärskapet forskar och undervisar Kalle Lampela vid Lapplands universitet. I sin doktorsavhandling 2012 var frågan om konst har en samhällskritisk funktion, central.

På bottenplanet huserar Peter Johansson med *Full fräs och kanon*. Som hämtad från kvarterets "kanonrunda", benämningen på rondellen en bit från Havremagasinet, står Johanssons stora kanon nyss avlossad direkt riktad mot besökaren. Den blankpolerade kanonpipan har perforerat och skjutit en mängd inramade idyller i sank. Tavlor i korsstygnbroderier med hängbjörkar i solljus, röda stugor med vita knutar, välkända kära motiv som säkert hänger lite var stans på furuväggarna runt om i landet.

I en bråtig hög ligger avbrutna stupade flaggstänger och försöker vaja stolt så gott det går. Det surrar av små fäktar som får flaggorna att smattra hysteriskt. På ett metallpodium en bit ifrån väntar blågula sportbagar med utstickande hammare på sina till synes helsvenska ägare, ivrigt hamrande på underlaget. Som alltid arbetar Johansson med humor som sitt främsta vapen. Men allvaret i identitetsfrågorna finns i vetskapen om de nationalistiska strömmarna som ständigt försöker underminera demokratin.

Havremagasinet pelarförsedda rum gör inte alltid de utställda verken rättvisa. Peter Johansson behöver mer luft och utrymme för sitt fulla fräs. Nu skymms och trängs verken tillsammans med rummets robusta träpelare.

I övrigt lyckas utställningen beröra betydelsen av underströmmar både på ett yttre mer gripbart plan men också i det mer svåråtkomliga mentala. En komplicerad smygande inre underminering är nog så viktig att observera och vidkänna existensen av. Om detta vittnar historien. Kalle Lampelas fråga om konstens samhällskritiska funktion, om konstnärens möjlighet att fånga till synes dolda underströmmar, är absolut aktuell. Att dessutom ställa frågan i en byggnad som Havremagasinet och på en plats som Boden sätter igång associationer och tillför ytterligare dimensioner.

Text: Eva Stina Sandling
Foto: Gunnar Fogelvik

Volym 2019-03-13